

Vaietut ja vaiennetut

» RAJAN TAGUA

Se on nimenny Mainzan yliopiston professoran Anneli Sarhimaan uvvel kirjal karjalankielizis karjalais Suomes. Se nimi ozuttaugi kirjan syväindön. Kirju on piässyh ilmah Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Tietolipas-sarjas. "Tietolipas" tarkoittau tiedovakkastu, a tämä kirju on tiedosundugu.

Enne kirjan prezentatsiedu ezitin kirjuttajale kolme kyzymysty, vihjaten voinan jälgeh luajittuloih kanzoinvälizih sobimuksih ristikanzan oigevuksis.

Piettihgo karjalazet iččiedäh suomenkielizenny vai maltettihgo libo ruohtittihgo kyzyo kieli- da kul'tuuroigevuksii? Ku duumaičen omii rodni "ruočiloin" keskes, hyö vaiku tahtottih kodih Karjalah.

– Erähät piettih iččiedäh suomen kielen karjalan murdehen pagizijoinnu. Toizet vie nygöigi nenga uskotah. Kirjas sellitetäh kieli- da Kul'tuuroigevuksien prižmindän vaihehi. Niilöi prižmittih jo 1970-luvul, Paa-vo Harakan ližäkse joukko nuorii Karjalan Liiton aktivistoi. Uvvesah ruvettih prižmimäh 1990-luvun puolivälis.

– Ellendettihgo Suomen piättäjät voinan jälgeh, ku rajakarjalazet ei oldu suomenkielizii? Ellendetähgo nygöi?

– Suurin vuitti ihan varmah ei ellendetty voinan jälgeh. Igävy on sanuo, ku viegi ei ellendettä.

Midä Keski-Jevroupas duumajah Suomen vähembistöpoliitiekas? Tietähgo ku Suomes on kodoperäzii vähembistölii da vähembistökieli?

– Suomen vähembistöpoliitiekas ei tietä muudu kui ruočin luja stuatussu "kanzalliskielenny", ku hos sidä. Toizis vähembistöliis ei tietä ni sen verdua. Suomen vähembistökielis ei tietä nimidä, Suomie pietäh kaksikielizenny suomelasruočilazennu muannu, kus on vie saamen pagizijua kuslienne egzouttizes Lapis.

Uuzi kirju on levendetty, popul'arnoi versii ELDIA-tutkimusprojektan loppuraportas. Se sellittäh perinpohjin, kui karjalan kieli on puuttunuh nengomah stuatussah da kui se vois kiändyö nouzuh. Se hyvin pädyö kázikirjakse piättäjilegi kielipoliitiekas perustakse. Kui vo ollu muga, ku Suomen konstitutsies mainitah suomi da ruočči täyzien oigevuk-

Kniigu voibi ostua Karjalan Kielen Seuran toimistos da verko-laukas.

sien "kanzalliskielinny", saami "kandurahvahan" kielenny da romani vahannu muahmuuttajien kielenny, a suomenke samah aigah roinnuh da rinnal elänyh karjal kogonah unohtetah? Konzu Suomi luadi omua identitietua, se käytti Karjalua iččeh čomendamizeh da samal kieli Karjalan identitietan. Suomen zakonsistiemas karjalan kieli enzimäzen kerran nägyy vuonna 2009 annetus prezidentan käskys, kus luvetellah kielet, kudamih soveldetah Jevroupan Nevvoston vähembistökielien peruskirjua. Nimidä uuzii oigevuksii se ei tuonnuh, a tunnustau hos karjalan kielen olemasolendan.

Kirjan lugulois kázitteläh karjalan kielen da kul'tuuran historiedu, pagolažuttu voinien däh, karjalazien levendiä yli Suomen, karjalan kielen nygösty käyttö, kielipoliitiekas rajoituksii da mahtoloi. Leveldi sellitetäh ulgozii ehtoloi da oigevuttomuksii. A jälgimäi mus-

Anneli Sarhima

toitetah, ku tulii aigu rippuu ei vaiku yhteiskunnan tuves, a vie enämbi omas aktiivižuos da varaitetah joudavas toruandas.

Prezentatsiele Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran zualah tuli äijy rahvastu. Sarhimaan ližäkse paginvuorot käytettih puoli d'uuzinua organizatsieloin edustajua da ristikanzua, nämien joukos Karjalan Kielen Seuran da Karjalan Sivistysseuran paginanvedäjät. Erikseh

tahtozin mainita Riina Ylözen karjalankielizen paginan, mitustu on kazvattua kaksivuodehistu brihačču karjalakse da kui ymbäristö sidä diivuičču. Selgei oli i Ihmisoikeusliiton paginanvedäjän, dotsentu Reetta Toivazen pagin: kanzoinvälizien ristikanzanoigevussobimuksien huomavottah jättämine on zakonon rikondua.

Martti Penttonen

Lapšilla Karjalašša eläjistä

» Petroskoin 2. koulu otti vaštah vierahie

» NUORISO

NATTO VARPUNI

Karjalan tašavallan Kanšal-lisušpolitiikan ministerijön ta Karjalan kanšalaisjärještöjen yhtehini Yštävyštunnit-projekti jatkuu. Še on suunnattu kanšainvälizien šuhtehien lujentamish. Tällä kertua yštävyštuntija piettih Petroskoin Kukonmäjen 2. koulušša.

– Viime opaššušvuotena, 2017 vuuvven alušša, myö kanšalaisjärještöjen aktivistien kera yheššä kävimä Petroskoin kouluissa №33 ta №34, Kanšal-lisušpolitiikan ministerijön ruataja Dmitri Labegin kerro. – Koulut otetah meitä vaštah hyvin. Lapšet šuahah innoššušta ta uutta tietuo Karjalašša eläjistä rahvahista.

Tällä kertua koululaisilla esitetih karjalaisien, virolaisien, tatarien, marilaisien, vepšäläisien, ukrainalaisien ta kasakkojen kulttuurie. Kanšalaisjärještöjen aktivistien ližäkši tapahtumah otettih ošua Smena-nuorisokeškukšen

Kirjailija Vera Lin'kova käyttäh mielikuvitukšen binom -pelie alkeiskoulun opaštujen kera.

ruatajat ta kirjailija Vera Lin'kova.

– Omilla tuntioloilla mieruan Gianni Rodarin "Mielikuvitukšen oppikirjan" mukah. Myö otamma kakši šanua, kumpasista yksi tarkottau elä-

vyä olentuo ta toini – mitänih esinehtä, mit ei konšana tavata tavallisešša elämäšša. Esimerkiksi, tiikeri ta rumppu, apina ta ilmapumppu, kaniini ta juohatin. Myö keksimmä kertomukšen näijen šanojen

kera. Lapšet heti yhytäh tähä pelih ta aina vesseläšti keksitäh oma tarina. Konša tarina on valmis myö vielä i käsitlemmä šitä, ken šiinä tarinašša on hyvä, ken on paha, mitä tunte-

puolella myö olemma ta mintäh. Tämä metodiikka on ylen hyötysä, še kehittäy lapšissa epästandartista ajatteluta paki-

natapua. Karjalaista kulttuurie esitetih Karjalan Rahvahan Liiton jäsen Margarita Kempainen ta järještön johtaja Natalja Vorobei.

– Mie olen jo monta vuotta harraštan kanšanpuvun tutkimista ta ompelomista, Kempainen šano, – Lippahaššani on kaikenmoisie vuatteita ta istorijallisie esinehie, kumpasie annan lapšilla kačottavakši ta käsissäh piättäväkši. Tämmösilä tuntioloilla mie kerron kuin enein-muinoin käytettih näitä esinehie ta vuatteita ta šamalla aikua šuoritun lapšie karjalaisiksi. Šuoriutuon karjalaispukuh lapšet tunnetah iččieh muinois-karjalaisina, heijän nävöt heti muututah, šelät šuorennotah ta šilmätki loissetah.

– Kanšal-lisušministerijö šuunnittelou jatkuu yštävyštuntija Petroskoin muissa kouluissaki ta kiittäy yhteisruavošta kanšalaisjärještöjen aktivistija, Dmitri Labegin koroštou.